

Carles Riba i Schiller

En el meu primer llibre sobre Carles Riba ja vaig advertir¹ que el nostre autor havia certament llegit el llibre de Schiller *Poesia ingènua i poesia sentimental* [*Naive und sentimentale Dichtung*] i adduïa tant en el cos del text com en les notes uns textos suficients per demostrar-ho. En aquest moment la cosa se m'ha fet més clara encara.²

Vet aquí en un resum molt esquemàtic les idees fonamentals de Schiller en aquesta obra. A més d'allò intel·lectual i d'allò instintiu, objectes de l'interès humà, l'home es preocupa per un tercer element, pels objectes que són naturalesa o que nosaltres considerem naturalesa. Tals objectes ens proporcionen un plaer moral, no estètic, perquè no són ells mateixos que ens emocionen, ans la idea que representen. Aquests objectes són allò que nosaltres vam ser, són allò que tornarem a ser. Vam ser naturalesa com ells, i la nostra cultura ha de retornar-nos a la naturalesa

1. MANUEL BALASCH, *Carles Riba, heilenista i humanista* (Barcelona 1984), pàg. 56.

2. Podria ésser que Riba també hagués llegit alguna cosa de Goethe en aquest sentit; Goethe, en efecte, amb terminologia parcialment distinta ve a dir això mateix que diu Schiller, però en tractar de Goethe veurem que no hi està d'acord. Aquí addueixo un text instructiu de *Maximen und Reflexionen*, cf. GOETHE, *Werke Kommentare und Register*, München 1982⁹, pàg. 507: «Sobald man der subjektiven oder sogenannten sentimental Poesie mit der objektiven, darstellenden gleiche Rechte verlieh, wie es denn auch wohl nicht anders sein konnte, weil man sonst die moderne Poesie ganz hätte ablehnen müssen, so war vorauszusehen, dass, wenn auch wahrhafte poetische Genies geboren werden sollten, sie doch immer mehr das Gemütliche des inneren Lebens als das Allgemeine des grossen Weltlebens darstellen würden. Dieses ist nun in dem Grade eingetroffen, dass es eine Poesie ohne Tropen gibt, der man doch keineswegs allen Beifall versagen kann». [1007] «Tan bon punt a la poesia subjectiva, que també anomenem sentimental, li foren reconeguts drets idèntics als de l'objectiva, descriptiva (no tocà altre remei sinó fer-ho, car contràriament hauríem hagut d'arraconar tota la poesia moderna) hom va poder preveure que, tot i que naixerien vertaders genis poètics, no obstant això descriurien sempre més els afectes de la vida interior que allò general de la vida de l'univers. I la cosa resulta tant així que existeix una poesia sense tropes a la qual, malgrat tot, no podem negar cap mena d'aplaudiment».

pel camí de la raó i de la llibertat. A tot arreu on la naturalesa triomfi sobre l'art regna la ingenuïtat com en estat de necessitat interior i d'harmonia amb si mateix d'allò que és ingenu.

Tot geni pur és ingenu; intuïtivament i sense l'opressió de les regles es dóna la seva pròpia llei, i evita amb tranquil·la seguretat les trampes del mal gust.

Els poetes són naturalesa o cerquen la naturalesa perduda. En el concepte de poesia hi ha l'expressió més completa concebible de la humanitat, quan l'home és encara una unitat harmònica de totes les seves facultats. El poeta ingenu imitarà la realitat amb la més gran exactitud possible, però quan la cultura ha romput aquesta harmonia el poeta sentimental alçarà la realitat a la categoria d'ideal i la representarà. El mèrit del poeta ingenu consisteix a atènyer, absolutament, una magnitud finita, el del sentimental, a atansar-se a una magnitud infinita.³

3. La decidida oposició de Goethe a aquesta divisió no reeixí a impedir que s'estengués. Cf. ECKERMANN, *Gespräche*), pàgs. 322-323: «Der Begriff von klassischer und romantischer Poesie, der jetzt über die ganze Welt geht und so viel Streit und Spaltungen verursacht, ist ursprünglich von mir und Schiller ausgegangen. Ich hatte in der Poesie die Maxime des objektiven Verfahrens und wollte nur dieses gelten lassen, Schiller aber, der ganz subjektiv wirkte, hielt seine Art für die rechte, und, um sich gegen mich zu wehren, schrieb er den Aufsatz über naive und sentimentale Dichtung. Er bewies mir, dass ich selber, wider Willen romantisch sei, und meine *Iphigenie*, durch das Vorwalten der Empfindung keineswegs so klassisch und im antiken Sinne sei, als man vielleicht glauben möchte. Die Schlegel ergriffen die Idee und trieben sie weiter, so dass sie sich denn jetzt über die ganze Welt ausgedehnt hat». [El concepte del que és clàssic i del que és romàntic —afegí Goethe— que ara es va esbargint pertot arreu, i que origina tantes disputes i escissions, sortí originàriament de mi i de Schiller. Jo en poesia defensava el principi del procediment objectiu i volia fer valer només aquest, però Schiller, que obrava de manera completament subjectiva, tenia el seu sistema per vàlid, i per defensar-se contra mi va redactar un tractat sobre poesia ingènua i poesia sentimental. Pretenia demostrar-me que jo, contra la meua voluntat, sóc un romàntic, i que la meua *Ifigènia*, a causa del predomini del sentiment, no era tan clàssica ni tant en el sentit antic com hom hauria pogut creure. Els Schlegel van adoptar aquesta idea i la propagaren, de manera que ara s'ha estès per tot el món]. I ja molt abans, el dia 14-XI-1823, Goethe deia a Eckermann (ECKERMANN, *Gespräche*, pàg. 57), referint-se a unes cartes que Schiller havia adreçat a Humboldt, i que aquest li havia fet llegir: «Man sieht daraus, wie er sich damals mit der Intention plagte, die sentimentale Poesie von der naiven ganz frei zu machen. Aber nun konnte er für jene Dichtart keinen Boden finden, und dies brachte ihn in unsägliche Verwirrung, und als ob, fügte Goethe lächelnd hinzu, die sentimentale Poesie ohne einen naiven Grund, aus welchem sie gleichsam hervorwächst, nur irgend bestehen könnte!» [Per elles es veu bé com ell en aquella època es martiritzava amb la intenció d'alliberar totalment la poesia sentimental de la ingènua. Però per a aquella mena de poesia no trobava cap terreny, i això el duia a una confusió indescriptible,

Es evident que Schiller posa aquí la poesia en el lloc que en el seu sistema estètic ocupava la bellesa. L'objecte de la poesia ingènua serà allò bell, el de la sentimental allò sublim. I tal com la bellesa tendra i l'enèrgica es fonen en la bellesa ideal, que equival a la idea d'humanitat, igualment per la unió d'ambdues formes poètiques resultarà l'expressió perfecta d'aquella idea.

L'article que encapçala en absolut l'obra crítica de Carles Riba, *Creadors i dilettants*, conté el text següent: «...hi ha aleshores un període en què l'esperit, vessant-se a través de tots els sentits esbatanats, meravellat i només un punt conscient de ser-ho per no ser ingenu del tot (és a dir, per no ser infant, el que no parla), crea».⁴

Aquesta meravella sembla ésser la sorpresa de la qual parla Schiller:⁵ «En allò ingenu de la sorpresa la persona ha d'ésser *moralment* capaç de negar la naturalesa, en allò ingenu del caràcter no pot ser capaç d'això, però tanmateix no podem pensar que en sigui *físicament* incapaç».⁶ Els subratllats són de Schiller. La coincidència de la terminologia *naïve* i *Ueberraschung* (ingenu i meravella, respectivament) i «ingenu» i «meravella» de Riba és notòria i pot fer pensar en una dependència ribiana de Schiller.

Però hi ha encara un tercer element, i és que Schiller empra insistentment la imatge de l'infant, contraposant-lo com a ésser en potència encara d'arribar allà on nosaltres és segur que no arribarem.⁷

Certament, l'expressió de Riba sembla aquí una punxada superficial,

com si —afegí Goethe somrient— la poesia sentimental pogués subsistir d'alguna manera sense una base ingènua, de la qual creix junt amb l'altra!]

4. OC, II, pàg. 41.

5. FRIEDRICH SCHILLER, *Werke II, Ueber naive und sentimentale Dichtung* [*Poesia ingènua i poesia sentimental*] (München/Zürich, sense data, des d'ara SCHILLER, *Werke*), pàg. 646.

6. Bei dem Naiven der Ueberraschung muss die Person *moralisch* fähig sein, die Natur zu verleugnen, bei dem Naiven der Gesinnung darf sie es nicht sein, doch dürfen wir sie uns nicht als *physisch* unfähig dazu denken». Schiller evidentment pensa en dues ingenuïtats, en la de la sorpresa (*Ueberraschung*) i la del caràcter o tarannà (*Gesinnung*) (SCHILLER, *Werke*, pàg. 646).

7. Parla dels sentiments que suscita un infant, i diu (SCHILLER, *Werke*, pàg. 644): «nicht weil wir von der Höhe unserer Kraft und Vollkommenheit auf das Kind herabsetzen, sondern weil wir aus der Beschränktheit unseres Zustands, welche von der Bestimmung, die wir einmal erlangt haben, unzertrennlich ist, zu der grenzenlosen Bestimmbarkeit in dem Kinde und zu seiner reinen Unschuld hinaufsehen, geraten wir in Rührung...» [ens emocionem no perquè des de l'altura de la nostra força i perfecció hàgim davallat fins a l'infant, sinó perquè des de la limitació del nostre estat, limitació inseparable de la determinació a la qual una vegada vam arribar, mirem enlaire, envers la determinabilitat infinita de l'infant, envers la seva pura innocència].

però cal no oblidar que aquí era un crític absolutament incipient i immadur per tant. Mes l'única cosa que ens interessa assenyalar és que efectivament havia llegit el llibre de Schiller.

I això m'ho referma una última consideració, que no afecta ja l'article inicial de Riba en el seu recull. Hi ha un text molt precís de l'alemany que ha repercutit si més no dues vegades en llocs molt concrets de Riba. Diu l'alemany: «...de tot això es desprèn que una tal mena de complaença en la naturalesa no és estètica, sinó moral, perquè no és produïda directament per la contemplació, *sinó per mediació d'una idea*».⁸ El subratllat és meu. Doncs bé, aquesta noció d'una contemplació mediata a través d'una idea, Riba la fa servir exactament quan comenta la versió maragalliana dels *Himnes homèrics*, i també quan comenta la versió que del bíblic llibre del *Gènesi* féu mossèn Frederic Clascar. Diu el primer text: «Oblidem els calcs dels heilenistes de bona fe que comptaven amb llengües dòcils que feien la feina per ells; oblidem les pàl·lides versions conjuminades a còpia de paperetes erudites».⁹ El segon text: «Una traducció directa dels textos sagrats és una intolerable ordalia per a les llengües academitzades d'avui. Elles s'avenien bé amb les galanies i ornamentacions llatines de la Bíblia Vulgata; entre la nova replasmació i l'original hebreu s'hi interposava un segle d'or, dos segles d'or i tot, a part l'arrodoniment del paràgraf per les postilles de la crítica temorega».¹⁰ El segon text adduït, principalment, és ben expressiu.

El mateix text de Schiller sembla haver repercutit fortament en la concepció poètica de Riba en una direcció ben oposada, quan Schiller estableix que el plaer que el poeta experimenta davant de la natura no és estètic, sinó moral. Riba es plantejà la qüestió de manera rigorosament paral·lela¹¹ en el treball *Al marge d'una versió de Dehmel*: «“Els antics representaven l'existència, nosaltres representem els seus efectes”. El problema, més moral que estètic, que empenyia Goethe cap a Itàlia...». L'article esmentat és clarament escrit sota l'impacte d'una lectura recent de Schiller. Hi llegim, en efecte: «En la poesia de Dehmel, la paraula no obra com a concepte, sinó com a símbol». I això reflecteix una altra idea de Schiller, que fa un comentari d'un poema del poeta alemany Haller i

8. «Daraus erhellet, dass diese Art des Wohlgefallens an der Natur kein ästhetisches, sondern ein moralisches ist, denn es wird durch eine Idee vermittelt, nicht unmittelbar erzeugt» (SCHILLER, *Werke*, pàg. 642).

9. OC, II, pàgs. 48-49.

10. OC, II, pàg. 171.

11. OC, II, pàg. 92.

diu que no expressa sentiments, sinó només pensaments, i que no ens commou gaire, i segueix:

«Només en aquest sentit es pot admetre sense contradicció una poesia didàctica, perquè, ho repeteixo una altra vegada, l'art de la poesia només posseeix aquests dos camps: s'ha d'estar o bé al món dels sentits o bé al món de les idees, ja que en el domini dels conceptes o en el món de la raó no pot en absolut prosperar.»¹²

El text més decisiu quant a això per part de Riba, el trobem a la seva crítica del llibre de Josep Carner *Bella terra bella gent*. El text és important i cal reportar-lo íntegrament:

«Hi ha poetes en qui l'aventura —més que arbitrada, patida, en el món de l'acció externa o dins la consciència, camp també d'aventures— es plasma directament amb un total o mal només fos amb un mig col·laborador de la imaginació, en creació lírica. Tals foren Byron o Baudelaire, entre mil exemples.

Hi ha, en canvi, els poetes de la tranquil·la guaita —consciència endins o sentits enfora— sobre el pas del dia divers. Assisteixen, talment, a un moll atrafegat d'imatges, de figuracions... En aquells, el problema de la sinceritat ha d'ésser referit al contingut mateix del cant: és més aviat una qüestió ètica. En aquests, en canvi, la sinceritat és una qüestió annexa a la creació mateixa; és una qüestió, per tant, netament artística.»¹³

Els primers poetes caracteritzats són els sentimentals, per tal com desguassen en la lírica. A més del fet que Schiller col·loca la lírica entre la poesia sentimental (sàtira, elegia, idil·li), Riba denota que en aquests poetes llur patida aventura poètica es plasma en el món de l'acció externa (= realitat avorrida del poeta) o dins la consciència (= ideal, objecte de la simpatia del poeta). Els caracteritzats segonament són els poetes ingenus, que segueixen la naturalesa i el sentiment, que es limiten a veure i a descriure i a atènyer magnituds finites, les imatges del «moll atrafegat». Cal dir que almenys *in genere* la famosa divisió de Schiller aquí

12. SCHILLER, *Werke*, pàg. 672: «Ueberhaupt lässt sich nur in diesem Sinne eine didaktische Poesie ohne innern Widerspruch denken; dann um es noch einmal zu wiederholen, nur diese zwei Felder besitzt die Dichtkunst: entweder sie muss sich in der Sinnenwelt, oder sie muss sich in der Ideenwelt aufhalten, da sie im Reich der Begriffe oder in der Verstandeswelt schlechterdings nicht gedeihen kann».

13. OC, II, pàg. 108.

sembla repercutir en les dues direccions, és a dir, poesia ingènua, poesia sentimental.

En altres textos les idees de Schiller repercuteixen només en una direcció. Així quan pondera l'obra de Guerau de Liost estableix: «[La de Guerau de Liost] seria una poesia eixuta sense una vena de franciscanisme que la fertilitza per sota. Si l'abstraiem en aquest aspecte, Guerau de Liost seria un sentimental».¹⁴ Igualment quan qualifica la poesia maragalliana:¹⁵ «Un cert tipus de sentimental, complagut en el que podríem anomenar un esteticisme de l'enfebrada puresa».

Pensem allò que Schiller ressenya, un plaer no estètic, sinó moral perquè s'estableix una connivència a través d'una idea. Llegim a Riba en la consideració crítica dels *Poemes bíblics de Joan Alcover*: «Afirmàvem, suara, un corrent secret sentenciós [en els poemes bíblics de Joan Alcover], que ritma, talment, de cap a cap el recull. No és sinó una transformació d'aquella moralitat consubstancial, esdevinguda al moment del record».¹⁶ En l'article «*Poemes del temps*» de J. Catasús:¹⁷ «Ara, si [el poeta] canta, és perquè ensems hi ha en ell la meravella d'aquella mateixa habitud i l'embriagament renovat en el mateix fluir del do. Dins la seva consciència moral hi nia així un agraïment, com una habitud de conformació». Més avall, a l'article «*Trenta poemes*» de Millàs Raurell escriu:¹⁸ «Al poeta, aquí Millàs Raurell, amb prou feines si li resta lloc i temps per fer —líric que ell és— el contrast dels objectes amb la seva pròpia consciència moral». Aquí hi ha l'element de la moralitat, i una clara, tot i que implícita al·lusió als poetes ingenus. A la crítica al llibre de López-Picó «*El meu pare i jo*» de Josep M.ª López-Picó escriu:¹⁹ «Així per a Josep M.ª López-Picó —si ens és lícit a nosaltres, crítics simpatètics, de sotjar un moment aquell recollit interior moral que darrera l'obra es transparenta— la seva poesia ha estat un anguniós tràfec de consciència». I molt poc més avall, en el mateix article, comentant un poema determinat, diu:²⁰ «Ajudim a una melangia moral, que amara el mateix argument del poema». Aquest text em sembla important en l'entroncament de la con-

14. OC, II, pàg. 221.

15. OC, II, pàg. 545, i ara CARLES RIBA, *Sobre poesia i sobre la meua poesia*, pròleg i edició a cura d'Enric Sullà (Barcelona 1984, des d'ara RIBA, *Sobre poesia*, Sullà), pàg. 200.

16. OC, II, pàg. 115, i ara RIBA, *Sobre poesia*, Sullà, pàg. 178.

17. OC, II, pàg. 131.

18. OC, II, pàg. 140.

19. OC, II, pàg. 147.

20. OC, II, pàg. 150.

cepció ribiana de la poesia amb la de Schiller. També és convincent el text que ve, de l'article *Al marge de «Sonets i Odes», de Keats, traducció de Marià Manent*:²¹ «Si [Keats] hagués estat enclí a destriar una acció moral —i aleshores la poesia anglesa potser hauria tingut un segon Shakespeare perfet— s'hauria acollit a la teoria de la *virtù*».

Cal admetre que el sentit del terme «moral» en els diversos textos que vaig adduint de Riba presenta valors lleugerament canviants, matisacions bastant subtils que determinen més que res els encaixos de cada context. És clar, per exemple, que el valor del terme «moral» en la citació següent no s'identifica plenament amb el sentit dels dos textos acabats d'esmentar. En efecte, en l'article «*La nau*» de Ventura Gassol: «Sentits i convicció teològica no lluiten amb forces iguals... Parlem, naturalment, no d'un combat dins d'una consciència sinó dins del camp d'una sincera poesia: precisant més, d'una brega moral realitzada en obra poètica».²² Aquí el valor del terme «moral» és pròxim al d'un ús religiós del mot, i aquest és el valor que des d'ara, sense poder indicar dades, perquè a les *Obres Completes* de Carles Riba no hi són indicades, es troba sostingudament en la recurrència ulterior del mot. A l'article «*L'oreig entre canyes*» de Josep Carner apunta:²³ «...de les seves facetes [de la poesia de Carner] ...d'una d'elles salta adesiara una guspira de veritat moral».

Entrem ja en el llibre *Els Marges*, que aplega articles de Riba entre els anys 1920-1926; l'adjectiu «moral» conserva el matís anotat a «*Tres poemes*» de Josep Lleonart: «No és un problema de realitat literària... sinó d'autenticitat moral»,²⁴ el que interessa de resoldre a l'autor criticat. Exactament la mateixa idea es repeteix a l'article «*La vida nua*», *poemes de Lluís Valeri*: «Però anotem els marges d'unes poemes, no d'una biografia; ens interessa una sinceritat artística, no una sinceritat moral; si és que després del romanticisme es pot demanar una absoluta sinceritat moral a gaire gent».²⁵ Els dos últims textos cronològicament seguits, per bé que a una distància de deu anys el segon del primer, poden cloure aquest inventari. El primer, de l'any 1929, és a la crítica *Sobre una antologia de Mn. Jacint Verdaguer*:²⁶ «Hem afluït a un hiperbolisme moral: ell ens dona la clau de la retòrica verdagueriana. Hiperbolisme significa

21. OC, II, pàg. 156.

22. OC, II, pàg. 201.

23. OC, II, pàg. 217.

24. OC, II, pàg. 223.

25. OC, II, pàg. 265.

26. OC, II, pàg. 273.

ací una necessitat de veure cada objecte tot en bo, tot en gran o tot en dolent». El matís de moralitat quasi religiosa és encara aquí recalcat. La qual cosa és definitiva quan en la crítica de la versió catalana de l'obra de Rupert Brooke veiem que un amic d'aquest poeta fa avinent que «Brooke s'interessava molt per les qüestions d'ètica i tenia per més aviat trivials les de metafísica; li importava immensament el que és bo, però relativament poc el que és real».²⁷ I és curiós i instructiu que quan, en un cas molt aïllat, Riba es desentén d'aquest aspecte de la poesia utilitza el terme «ètica» i no «moralitat»:²⁸ «...un ressò, però amb una intenció radicalment distinta. No ens importa ara l'ètica».

I aquí s'acaba (penso que cap a l'any 1932) aquesta connexió ribiana de poètica i moral. A les *Obres Completes* de Carles Riba tal com les tenim publicades aquest enllaç surt encara una altra vegada, concretament en la tesi doctoral de Riba, presentada el 12-V-1938, però segurament Riba tenia escrit el treball molt abans: «[A Goethe] lluny del paisatge meravellós que li havia revelat el secret dels antics —veure l'existència, no els efectes— Nausica per força havia de perdre-li immediatesa i contorn, esdevenir-li criatura de falla més que de natura, més de consideració moral i que de pur espectacle per a déus».²⁹

Enllaç de poesia i moral a l'obra crítica de Carles Riba, jo no n'he trobat cap més. Els talla, per dir-ho així, la guerra civil. Encara moltes vegades Riba reflexionarà profundament sobre el fenomen poètic i sobre la seva pròpia poesia. És significatiu que als punts *Sobre poesia i sobre la meua poesia*³⁰ aquesta conjunció de moral i poesia no hi és en absolut.

* * *

Simultàniament es va repetint a l'obra de Riba, i de manera potser més acusada, la fonamental divisió de Schiller de la poesia en ingènua i sentimental; podem pensar bé que quan Riba n'anomena només una té l'altra *in mente* amb tota certesa. Això és clar quan després del categòric començ de l'article *Al Marge d'una versió de Dehmel esmentat* més amunt diu en el cos d'aquesta crítica:³¹ «En "l'amor a l'univers" troba ell també

27. OC, II, pàg. 422, i ara RIBA, *Sobre poesia*, Sullà, pàg. 131.

28. OC, II, pàg. 187.

29. OC, II, pàg. 513, i ara a JOAN MARAGALL, *Nausica*, text establert sobre el manuscrit per CARLES RIBA, edició a cura d'ENRIC SULLÀ (des d'ara MARAGALL, *Nausica* Sullà) (Barcelona 1983), pàgs. 17-18.

30. OC, II, pàgs. 577-585, i ara RIBA, *Sobre poesia*, Sullà, pàgs. 62-73.

31. OC, II, pàg. 92.

l'únic fervor sense falsia. Va, amb immens deler, a l'encalç d'aquest amor. Però hi va no per ingenuïtat, no per pura imaginació que representa —així Homer...— sinó per manament d'aquesta consciència que sap allò que els sentits simplement reben o que la raó, fredament..., infereix». La irrupció en el món de la ingenuïtat per part d'una consciència, és a dir, d'un ideal, significa l'eliminació d'aquesta ingenuïtat i el triomf del poeta sentimental. En l'article *La nostra expansió literària* dedicat al poeta de Castellar del Vallès Joan Arús i Colomer surt expressament la distinció: «I autoritat —és classicisme. Sobre els desenganys estètics... per què no aixecaríem, nosaltres els primers, la veu d'ingènua joia que semblava impossible de repetir?».³² Immediatament caracteritza Riba, en l'article *Els pretendents de Penèlope* el poeta ingenu que és Homer: «En aquest aspecte de poeta que, elevant la seva lliure fàbrica imaginativa, s'hi mou talment ell per dintre, sense imprimir-s'hi —així l'arquitecte per dins el palau que construeix—, però deixant-hi com un aire de personal meravella».³³ Observeu el contrast entre aquest text i el que citàvem abans sobre la versió de Dehmel, en el qual el poeta sentimental representa «no per pura imaginació» mentre que en el text adduït en últim terme Homer «eleva la seva lliure fàbrica imaginativa». Riba era conscient, quan escrivia, de les categories que havia assumit.

Guerau de Liost, en canvi, és un poeta sentimental, sempre segons la divisió schilleriana. He adduït ja abans el text de l'article «*Selvatana amor*» per Guerau de Liost:³⁴ «Seria [la de Guerau de Liost] una poesia eixuta, sense una interna vena de franciscanisme que la fertilitza per sota. Si l'abstraiem en aquest aspecte, Guerau de Liost fóra un sentimental si no fos més: un cristià». Evidentment, Guerau de Liost ens ofereix una poesia susceptible d'interpretació cristiana. En l'article *El retorn de Josep M.ª López-Picó* llegim:³⁵ «Goethe en sabia alguna cosa, de la ingènua confusió... I és que al costat d'un sentit comú, és a dir, d'un nivell de racionalitat i de seny, hi ha una imaginació comuna, és a dir, un fons de representacions —valoracions sentimentals— enteses». Noteu la recurrència dels dos termes, si bé aquí el paper de la imaginació és vist per Riba més cap al centre. Quan Riba caracteritza la traducció carneriana de les *Faules* de La Fontaine escriu:³⁶ «La meravella del poeta co-

32. OC, II, pàg. 134.

33. OC, II, pàg. 135.

34. OC, II, pàg. 221.

35. OC, II, pàg. 248.

36. OC, II, pàg. 260.

mença en aquesta harmonia ingènua de novetat i pairal convenció en tots i en cadascun dels mots». També és poeta ingenu Mn. Jacint Verdaguer en aquesta formulació de Carles Riba:³⁷ «En la poesia patriòtica de Verdaguer retrobem, més aparent encara, la simplicitat hiperbòlica de la seva mística. Verdaguer, quan és retòric, ho és sense malícia». Simplicitat, ingenuïtat. Però potser la poesia patriòtica *in genere* no admet aquesta interpretació. El motiu surt encara fortament, i amb esment del propi Schiller, en el fonamental estudi que Carles Riba dedicà a Francesc Pujols:³⁸ «En el mateix Maragall aquest quietisme panteístic fou en rigor una crisi, culminant en la poesia *Les Muntanyes* i resolta, com fins sobre el *Cant Espiritual* podria ser demostrat, més en la direcció del “naïve” que del sentimental, per usar els termes, encara tan útils, de Schiller».

Però des d'ara, que jo sàpiga, tret dels dos casos que encara es veuran, Riba no tira mai més mà d'aquesta famosa distinció deguda a Schiller. Potser la breu caracterització de la poesia de Joan Mínguez aHudeix llunyanament a la diversificació:³⁹ «La poesia de Joan Mínguez és tota encarada contra la natura, hostil a ella, orgullosa de superar-la, de prescindir dels seus cànids idiHs». Però si llegim, per exemple, l'esplèndida crítica del llibre de Carner *Els fruits saborosos* veurem que Riba s'ha allunyat ja definitivament d'aquesta perspectiva. Som més o menys a l'any 1929.

El primer dels dos casos que dèiem es troba a l'estudi de Riba sobre la *Nausica* de Maragall, de data difícilment precisable, però en tot cas molt anterior a l'any 1938. Diu: «¿Hauria estat la *Nausica* de Goethe una mena de Werther femení, atenuat en la gràcia antiga, un Werther *naïv*, en suma, no «sentimental», per a precisar-ho amb els termes tan idonis de Schiller?»⁴⁰ Només una altra vegada, molt més tard l'any 1954, en el pròleg de la seva antologia de Maragall emergeix fugaçment el motiu (però pensi's que es tracta de Maragall): «(l'antologista de Maragall) tempta... a esdevenir maragallià. I empra aquest nom referint-se a un cert tipus de sentimental, complagut en el que podríem anomenar un esteticisme de l'enfebrada puresa».⁴¹

Ara bé, de la primera època crítica de Riba resta encara un text d'in-

37. OC, II, pàg. 276.

38. OC, II, pàg. 280.

39. OC, II, pàg. 373.

40. OC, II, pàg. 529, i ara MARAGALL, *Nausica*, Sullà, pàg. 42.

41. Cf. nota 16.

terpretació insegura, però que no em puc estar de transcriure i comentar. És a l'article que duu el títol «*Poemes bíblics*» de Joan Alcover:⁴²

«En amples termes, existeix dins la poesia catalana actual un evident dualisme, determinat per l'escola de Mallorca i per la que amb mot oportú En Joaquim Folguera anomenava, fa poc, pirenaica. És, aquella, fidel al cànon, i milita, aquesta, sota bandera de sensibilitat, una impressionabilitat de la intel·ligència, si se'n permet de dir-ho així, quan en la lírica mallorquina és més aviat una impressionabilitat de la imaginació, això és, una sensualitat. Així, el poeta pirenaic explora l'espectacle del món endins o gosadament l'arbitra, quan el poeta mallorquí es sent bé dins l'espectacle i en combina en el cant, per una mena d'exercici discursiu de la imaginació les formes més aviat que les significacions.»

Com diu Riba més avall, Joan Alcover cultiva la poesia ingènua, mentre que la poesia pirenaica, que milita sota bandera de la sensibilitat, amb una impressionabilitat a la intel·ligència que «explora l'espectacle del món endins o gosadament l'arbitra» és la poesia sentimental. El primer d'aquests dos textos de Riba ens recorda aquell altre que esmentava jo abans, de l'article *Els pretendents de Penèlope*: «elevant la seva lliure fàbrica imaginativa s'hi mou talment ell per dins, sense imprimir-s'hi...».

* * *

Encara amb les necessàries reserves, aquí imprescindibles, vull consignar quelcom que a mi em sembla més que una pura coincidència, em sembla una clara dependència. Tenim en els primers versos publicats per Riba, els del *Primer Llibre d'Estances*:

«T'ha enquermerat la gràcia fugitiva
d'un desig, i ara ets deserta, oh ment.»

El senyor Josep Palau i Fabre va analitzar lúcidament la primera *Estança* de Carles Riba.⁴³ I ens ve a dir: aquest poema, el primer que Riba

42. OC, II, pàg. 114 i ara RIBA, *Sobre poesia*, Sullà, pàg. 176.

43. A «Carles Riba in memoriam» (Barcelona 1973), pàgs. 301-306. Abans, l'any 1960, Jordi Cots i Joan Triadú havien tingut l'encertada intuïció d'un origen conceptual inexplicat de la primera estança. Llegim, en efecte, Jordi Cots, a l'article *Notes sobre el món poètic de Carles Riba*, «*Criterion*», 1960, pàg. 81: «El primer poema que Carles Riba va voler donar-nos, el que encapçala les *Estances*, és un començament. Té alguna cosa de naixement, d'eclosió;

publica (evidentment, no el primer que escriu) és una obertura que ensem que inicia un període en la vida literària del poeta, tanca el període anterior. La primera *Estança*, doncs, és un poema que es projecta cap al futur, «alguns dels motius i dels interrogants que aquí ens assalten els trobarem orquestrats en poemes posteriors». El passat que aquí Riba clausura és intel·lectual. La paraula clau d'aquests versos és «enquimerat». Entre els termes «desig» i «enquimerat» hi ha una gradació d'intensitat, vénen a ésser el mateix, però la quimera duu molt més enllà que el desig. I l'anàlisi del senyor Palau i Fabre continua...

Ara bé, sense deixar aquesta perspectiva, realment oberta amb encert per l'articulista, hom pot ampliar-la decididament. Riba va viure molt imbuït a la seva juvenesa per la figura de Schiller, això avui no es pot dubtar. Els motius de Schiller abunden a l'obra de Riba, com hem vist.

En el corpus filosòfic schillerià hi ha tres obres relativament breus, en part ja esmentades: *Poesia ingènua i poesia sentimental*, *Cartes sobre l'educació estètica de l'home* i *De la gràcia i de la dignitat*. Aquestes obres, per la connexió de llur temàtica, amb freqüència s'han publicat en un sol volum. No vull teoritzar en el buit, però noto la convergència: el primer vers de la primera *Estança*

«T'ha enquimerat la gràcia fugitiva»

i el títol del tercer dels llibres, *De la gràcia i de la dignitat*. Hi ha un ulterior paral·lelisme de motius,

«Ai soledat sense dolç pensament
i foll traït sense paraula viva!
Però, què hi fa, si dins el teu oblit
la inquietud pregonament perdura?»

El dolç pensament s'ha retirat del poeta, i també la paraula viva (d'innegable entroncament maragallià). Escriu Schiller:⁴⁴ «La gràcia és la be-

i, per això mateix, la seva obra és original ja des d'aquest moment. «La tria dels mots ací —diu Triadú referint-se a aquest poema— és més aviat d'herència carneriana, evidentment, però no ho són ni el concepte ni el ritme intern ni el sentit.» I si «és ser original és ésser un origen, un començament, afegiríem, el de Riba, el tenim, d'una manera absoluta en aquesta primera "Estança"» on, com qui de sobte se n'adona, sent o veu que la seva ment «és deserta».

44. SCHILLER, *Werke*, pàg. 521: «Anmut ist eine bewegliche Schönheit; eine Schönheit nämlich, die in ihrem Subjekte zufällig entstehen und ebenso aufhören kann».

llesa *movible*, és a dir, una bellesa que pot sorgir casualment en el seu subjecte i també casualment *cessar*. (El primer subratllat és de Schiller, el segon és meu.) Però el paralelisme perdura. Una mica més avall, després d'un punt i a part, Schiller continua:⁴⁵ «El delicat sentiment dels grecs distingí ja molt aviat allò que la raó encara no era capaç d'aclarir, i cercant per a això una expressió, féu que la força imaginativa li subministrés imatges, ja que la raó no reeixia a oferir-li conceptes». Aquí el motiu ribià de la inquietud integra tots els moments, el «delicat sentiment» és en la presència i en l'absència.

Em penso que això no es pot explicar per una pura coincidència. La idea emergeix encara nítidament a l'*Elegia* octava de Bierville:

«Una Gràcia tenaç i discreta ve a oferir-se'ns
contra el neguit d'ignorar.»

En general, cada vegada que en l'obra poètica de Riba surt el terme «gràcia» (i amb més raó si entronca amb Schiller) ens hem de plantejar el problema de si la versió correcta a l'alemany fóra «Gnade» o bé «Anmut». En el cas transcrit, de l'*Elegia* octava de Bierville, sembla indubtable que la versió a l'alemany fóra «Gnade»: el que ha passat segurament és que l'altre terme alemany, «Anmut», ha suggerit en general «gràcia» a Riba i la mateixa empenta (o la mateixa inèrcia) poètica ha transferit el concepte conservant la materialitat del terme. Això mateix sembla que ha passat en un text de l'*Elegia* novena:

«entre els braços del pare, oh mare en la llum i en la Gràcia».

Altament ni el mot «Anmut» ni el mot «Gnade» no apareixen en les rilkianes *Elegies de Duino* ni una vegada, de manera que l'ús ribià, àdhuc el posterior a les *Elegies de Bierville* si depèn d'algú és de Schiller. Però amb una càrrega addicional de Riba:

«sóc el ressuscitat
senyor —només en tant que per la Gràcia
vaig ser tornat a mi».

(Esbós de tres oratoris)

45. *Ibid.*: «Das zarte Gefühl der Griechen unterschied früh schon, wae die Vernunft noch nicht zu verdeutlichen fähig war, und nach einem Ausdruck strebend erborgte es von der Einbildungskraft Bilder, da ihm der Verstand noch keine Begriffe darbieten konnte».

En canvi, és molt dubtosa la versió a l'alemany del text de l'*Elegia* primera:

una callada manera senzilla
d'amorosi' el pensament per una gràcia tenaç

Aquesta «gràcia» què és en alemany? És «Anmut»? És «Gnade»? Jo, no gaire convençut tanmateix, m'inclino per «Anmut». Significativament, quan a l'*Elegia* torna a sortir la «gràcia» tenaç, en un context que fa pensar en «Gnade», Riba matisa finament la diferència escrivint el terme amb majúscula en el segon cas.

Penso que potser no fou casual que l'any 1919, quan Schiller interessava profundament Riba, el poeta Josep Carner, el dia tretze de desembre a La Veu de Catalunya dedicués un poema a Carles Riba amb motiu de la versió ribiana de l'*Odissea*, i en aquest poema «gràcia» és el mot que resumeix i condensa la intenció de l'autor:

«Qui fou el blanc minyó, ja arriba tot colrat
perquè amb un noble rei antic ha navegat:
el temorenc i clos avui és ple d'audàcia.
O, les que un temps no vau capir sa docta gràcia
vermelles del desig alceu-vos ben de jorn:
doneu-li avui, en pler de son sagrat retorn
la rosa embriagant o bé la que provoca,
la tèbia encar del pit o molla de la boca.»

Aquí la «docta gràcia» fóra en alemany «die weise Anmut».

MANUEL BALASCH